

UDHËZIM
Nr.11, datë 3.6.2010

PËR SOFTWARE-ËT NË SISTEMET E MENAXHIMIT TË TRAFIKUT AJROR

Në zbatim të nenit 102 pika 4 të Kushtetutës, në zbatim të ligjit nr.9658, datë 18.12.2006 “Për ratifikimin e marrëveshjes shumëpalëshe midis Komunitetit Evropian dhe shteteve të tij anëtare, Republikës së Shqipërisë, Bosnjës dhe Hercegovinës, Republikës së Bullgarisë, Republikës së Kroacisë, ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë, Republikës së Islandës, Republikës së Malit të Zi, Mbretërisë së Norvegjisë, Rumanisë, Republikës së Serbisë dhe Misionit Administrativ të Përkohshëm të Kombeve të Bashkuara në Kosovë, mbi krijimin e një zone të përbashkët europiane të aviacionit”, në zbatim ligjit nr.10 040, datë 22.12.2008 “Kodi Ajror i Republikës së Shqipërisë”, në zbatim të vendimit të Këshillit të Ministrave nr.401, datë 11.7.2007 “Për miratimin e kërkesave rregullative të Eurocontrol për sigurinë në aviacionin civil shqiptar” si dhe të udhëzimeve, nr.18, 20, 21 dhe 22, datë 16.10.2008 të ministrit të MPPT-së;

UDHËZOJ:

KAPITULLI I

Hyrje

1. Qëllimi

Qëllimi i këtij udhëzimi është përcaktimi i kriterëve dhe procedurave për implementimin dhe vënien në zbatim të KRRSE 6/ESARR 6 për “Software-t në sistemet në menaxhimin e trafikut ajror”.

2. Organet zbatuese

2.1 Ngarkohet AAC, si organi i ngarkuar edhe me funksionet e Autoritetit Kombëtar Mbikëqyrës (AKM), të garantoj zbatimin e këtij udhëzimi.

2.2 AAC do të mbikëqyrë dhe do të garantojë zbatimin me përpikmëri të rregullave të vendosura në këtë udhëzim, nga ofruesit e shërbimeve të navigimit ajror.

2.3 Kërkesat e përgjithshme të këtij udhëzimi do të zbatohen nga departamentet e përcaktuara të aviacionit civil, ofruesit e shërbimeve të trafikut ajror dhe nga i gjithë personeli i shërbimit të menaxhimit të trafikut ajror (MTA), përgjegjës për detyrat, të cilat janë përcaktuar si të lidhura ngushtë me sigurinë.

2.4 Kërkesat do të zbatohen tek:

Departamentet e përcaktuara të aviacionit civil, organizmat operativë dhe individët e personelit, të cilët ofrojnë shërbime nëpërmjet pajisjeve të MTA të aprovuara për përdorim operacional.

3. Kërkesat e sigurisë

3.1 Kërkesa të përgjithshme

Autoriteti i Aviacionit Civil duhet të garantojë, përmes ushtrimit të auditimeve dhe proceseve rregullatore përkatëse, që organizmat dhe personeli përgjegjës për detyrat në lidhje me shërbimin e trafikut ajror, apo që mbulon fushën e shërbimeve të trafikut ajror, të cilat janë konsideruar të lidhura me sigurinë e trafikut ajror, ka zbatuar detyrat siç janë të përcaktuara në këtë udhëzim.

3.2 Kërkesa të zbatuara nga AAC

AAC është përgjegjëse që:

a) të garantojë mbikëqyrjen e përshtatshme dhe të mjaftueshme të rregullave të përcaktuara në këtë udhëzim;

b) të kryejë, pas hulumtimit përkatës mbi një terren të pranueshëm, veprimin rregullues përkatës në përputhje me specifikimet e këtij udhëzimi dhe me dispozitat e OSHNA.

3.3 Kërkesa të zbatueshme nga OSHNA

Një OSHNA do të:

- a) garantojë implementimin e detyrave që i lindin atij në bazë të përcaktimeve të këtij udhëzimi;
- b) garantojë që, në lidhje me procedurat e përcaktuara nga ky udhëzim, të dhënat që ekzistojnë janë dokumentuar nga OSHNA dhe vihen në dispozicion, me kërkesë të AAC-së;
- c) garantojë që, nga një pikëpamje sigurie, metodat përkatëse të zgjedhura janë ato që duhen, për të garantuar plotësimin e dispozitave të zbatueshme të këtij udhëzimi.

4. Përfundime

Në rastin e ekzistencës së rrethanave që bëjnë të pamundur zbatimin e kërkesave të (KRRSE/ESARR) 6, AAC do të bëjë vlerësimin e tyre dhe më pas do të publikojë zyrtarisht një dokument përfundimtar, i cili do të garantojë një nivel ekuivalent sigurie.

5. Termat e përdorur

5.1 Termat dhe shkurtime të përdorura në këtë udhëzim sqarohen në shtojcën A, bashkëlidhur këtij udhëzimi e cila është pjesë përbërëse e tij dhe do të konsiderohen të detyrueshme.

KAPITULLI II

Software-ët në sistemet e MTA

Me anë të këtij udhëzimi vendosen standardet dhe procedurat për zbatimin e programeve të sigurimit të sistemeve të sigurisë, të cilat garantojnë që rreziqet që lidhen me përdorimin e software-it, lidhur me sigurinë në sistemet tokësore të MTA, të reduktohen në një nivel të pranueshëm.

Ky udhëzim nuk përshkruan çdo lloj mjeti mbështetje të pajtueshmërisë për software-t. Ky është roli i standardeve të sigurimit të software-t. Prandaj është jashtë fushëveprimit të kësaj kërkesë të përcaktojë standardet specifike kombëtare ose ndërkombëtare të sigurimit të standardeve të software-it.

Qëllimi i kësaj kërkesë është të ofrojë për organet AKM dhe OSHTA një set kërkesash rregullatore të sigurisë të njëjshme dhe të harmonizuara për përdorimin e software-ve në sistemet e MTA.

A. QËLLIMI

i) Qëllimi i këtij udhëzimi është që të ofrojë siguri për AKM dhe OSHTA nëpërmjet një grupi kërkesash rregullative të sigurisë të njëtrajtshme dhe të harmonizuar për përdorimin e software-ve në sistemet e MTA.

ii) Kjo kërkesë rregullatore ka lidhje me sigurinë në software-t që përdoren nga OSHTA për trafikun ajror civil, në sistemet tokësore të MTA-së, duke përfshirë të gjitha ndryshimet operative *on-line* të software-ve të tilla si *cutover / hot swapping*.

iii) Shtrirja e kësaj kërkesë rregullatore është e përcaktuar për përbërësit tokësorë të MTA dhe të shërbimeve mbështetëse tokësore, duke përfshirë sistemet KNS, nën kontrollin e menaxhimit të OSHTA. Kjo kërkesë rregullatore nuk mund të zbatohet pa u ndryshuar dhe vlerësuar në mënyrë adekuate, për sistemet ajrore ose pjesë të hapësirës ajrore të sistemeve MTA.

iv) Dispozitat e kësaj kërkesë rregullatore të sigurisë janë zhvilluar mbi bazën e një procesi *a priori* të vlerësimit efektiv të rrezikut dhe procesit të zbutjes të tij, që të zhvillohet në një nivel të duhur për të siguruar që i jepet vëmendje e duhur në të gjitha aspektet të MTA-je duke përfshirë edhe funksionet e MTA që do të kryhet nga software-t.

v) Kjo kërkesë rregullatore nuk përshkruan çdo lloj mjeti mbështetje të pajtueshmërisë së software-it. Ky është roli i standardeve të sigurimit të software-ve. Kjo, në përputhje me rrethanat, është jashtë fushëveprimit të kësaj kërkesë, që të nxjerrë standarde specifike kombëtare apo ndërkombëtare të sigurimit të software-it.

B. ARSYETIMI

i) Vendimi 6/8/5 i SRC miraton përfshirjen e zhvillimit të një kërkesë rregullatore sigurie të EUROCONTROL për sistemet e bazuara në software të MTA në programin e punës të SRC. Është vërejtur se nuk ka pasur një të tillë për këtë fushë brenda standardeve dhe praktikave të rekomanduara të ICAO-s.

ii) Udhëzimi i ministrit nr.20, datë 16.10.2008 “Përdorimi i sistemeve të menaxhimit të sigurisë nga ofruesit e shërbimit MTA”, kërkon që sistemet e menaxhimit të sigurisë të përfshijnë vlerësimin e rrezikut dhe të zbutjes së tij për të garantuar se funksionet në sistemin e MTA janë vlerësuar për rëndësinë e tyre dhe se të gjitha funksionet e sistemit të MTA janë të klasifikuara sipas rreptësisë së tyre. Kjo gjithashtu kërkon sigurimin e zbutjen e përshtatshme të vlerësimit të rreziqeve, përsa i përket rëndësisë së ndryshimit të kryer.

iii) Udhëzimi i ministrit nr.22, datë 16.10.2008 “Vlerësimi i rrezikut dhe zbutja e tij në MTA” zgjeron udhëzimin e ministrit nr.20, datë 16.10.2008 me kërkesat për vlerësimin dhe zbutjen e rrezikut, dhe siguron një proces gjithëpërfshirës në sistemin e MTA-së të kapaciteteve njerëzore, procedurave dhe pajisjeve (software dhe hardware) dhe ndërveprimet e tyre kur futet dhe/ose planifikohet një ndryshim në sistemin e MTA-së.

iv) Ky udhëzim është vazhdimi i një procesi rregullator të zhvillimit dhe perfeksionimit të sigurisë dhe zgjeron udhëzimin e Ministrit nr.22, datë 16/10/2008 lidhur me aspektet e software-ve dhe sistemeve të MTA. Kërkesat plotësuese rregullative për siguri në aspektet "hardware" janë nën shqyrtim.

v) Siguria është një karakteristikë themelore e sistemeve të MTA. Ajo ka një ndikim dominues mbi efektivitetin operativ. Sistemet MTA, tani përfshijnë ndërveprime të rëndësishme në një mjedis më të madh dhe në integrim të vazhdueshëm, automatizimi të funksioneve operative të kryera më parë nëpërmjet procedurave manuale, rritje në tërësi, dhe përdorimi masiv dhe sistematik i programeve, kërkojnë një qasje më formale për arritjen e sigurisë.

C. OBJEKTIVI

Objektivi është ulja në nivele minimale të pranueshme të rreziqeve që lidhen me përdorimin e software-it në sistemet e MTA-së, nëpërmjet mbrojtjes dhe sigurisë për këto sisteme.

DISPOZITA TË ZBATUESHME

1. KËRKESAT E PËRGJITHSHME PËR SIGURINË

1.1 Brenda kuadrit të SMS së vet, dhe si pjesë e aktiviteteve të veta për vlerësimin e rrezikut dhe zbutjen e pasojave, OSHTA duhet të përcaktojë dhe të zbatojnë një sistem sigurimi të sigurisë së software-ve që merret posaçërisht me aspekte që lidhen me software-t, duke përfshirë të gjitha ndryshimet operative on-line të software-ve (të tilla si cutover/hot swapping).

1.2 OSHTA duhet të garantojnë, si minimum, brenda sistemit të sigurimit të sigurisë së software-ve, se:

a) kërkesat ndaj software-it përcaktojnë saktë se çfarë kërkohet nga software-i, në mënyrë që të përmbushen objektivat dhe kërkesat e sigurisë, si identifikohen dhe në dhe nga vlerësimin e rrezikut dhe procesit të zbutjes së tij;

b) dallueshmëria është adresuar në lidhje me të gjitha kërkesat e software-ve;

c) zbatimi i programeve nuk përmban funksione të cilat ndikojnë negativisht mbi sigurinë;

d) Software-t e MTA përmbushin kërkesat për një nivel të besueshmërisë i cili është në përputhje me kriticitetin e software-it;

e) sigurinë që të gjitha kërkesat e mësipërme të përgjithshme të sigurisë, janë të kënaqur, dhe argumentet për të demonstruar sigurimin e kërkuar rrjedhin në çdo kohë nga:

i) një version software-i i njohur dhe i ekzekutueshëm;

ii) një gamë të njohur të të dhënave të konfigurimit, dhe

iii) një set i njohur i produkteve të këtij software-i dhe përshkrimet (duke përfshirë specifikimet) që janë përdorur në prodhimin e këtij versioni.

1.3 OSHTA duhet të garantojë sigurinë e nevojshme, te autoriteti i caktuar AKM, që

kërkesat në nenin 1.2 më sipër janë përmbushur.

2. KËRKESA TË APLIKUESHME PËR SISTEMIN E SIGURIMIT TË SIGURISË SË SOFTWARE-ve

OSHTA duhet të sigurojë, si minimum, që sistemi i sigurimit të sigurisë së software-ve:

2.1 Është i dokumentuar, në veçanti, si pjesë e vlerësimit të rrezikut të përgjithshëm dhe zbutjes së tij.

2.2 Cakton nivelet e sigurimit të software-ve për të gjitha programet operative në MTA.

2.3 Përfshin sigurim për:

- a) vlefshmërinë e kërkesave të software-ve;
- b) verifikim software;
- c) menaxhimin i konfigurimit të software-it dhe
- d) kërkesat e software-it për gjurmëtimin.

2.4 Përcakton rreptësinë mbi të cilën sigurimet janë përcaktuar.

Rreptësia do të përcaktohet për secilin nivel sigurimi të software-it, dhe do të rritet kur rritet kriticiteti në përdorim i software-it . Për këtë qëllim:

a) Ndryshimit në rreptësinë të garancive për nivel sigurimi të software-it duhet të përfshijë kriteret e mëposhtme:

- i) kërkohet të arrihet me pavarësi,
- ii) kërkohet të arrihet,
- iii) nuk kërkohet,

b) Sigurimet përkatëse për çdo nivel të sigurimit të software-ve do të japin besim të mjaftueshëm që software-t e MTA mund të veprojnë në mënyrë të tolerueshme sigurie.

2.5 Përdor feed-back prej përvojës nga përdorimet e software MTA për të konfirmuar se sistemi i sigurimit të sigurisë së Software-ve dhe caktimi i niveleve të sigurimit, janë të përshtatshme. Për këtë qëllim, efektet që rezultojnë nga çdo mosfunksionim apo dështim i software-ve nga përvoja operative në MTA, do të raportohen sipas udhëzimit të ministrit nr.19 datë 16/10/2008, dhe do të vlerësohen sipas përcaktimeve në udhëzimin e ministrit nr.22 datë 16/10/2008.

2.6 Ofron të njëjtin nivel të besimit, përmes çfarëdo mjeti të zgjedhur dhe rënë dakord me AKM, për evolucionin ose jo të software-ve të MTA (p.sh. COTS–software jashtë përdorimit komercial etj.) me të njëjtin nivel sigurimi të software-ve.

3. KËRKESAT E APLIKUESHME PËR NIVELIN E SIGURIMIT TË SOFTWARE

OSHTA duhet të garantojë, si minimum, brenda sistemit të sigurimit të sigurisë së software, që:

3.1 Nivel i sigurimi të software-ve lidh ashpërsinë në sigurimin e software-ve me kriticitetin e software-ve të MTA duke përdorur Skemën e Klasifikimit të Rreptësisë sipas udhëzimit nr.22, datë 16.10.2008, së bashku me gjasat e një efekti të caktuar negativ që mund të ndodhë.Katër nivele të sigurimit të software-ve do të identifikohen, ku me siguri software-i të nivelit 1 tregohet niveli më kritik.

3.2 Një nivel i caktuar sigurimi të software-it do të përlllogaritet sipas efekteve më negative që një mosfunksionim ose dështim i software-it mund të shkaktojë, sipas udhëzimit nr.22, datë 16.10.2008. Kjo duhet të marr parasysh rrezikun bashkëngjitur me mosfunksionimin ose dështimin, dhe projektimin me/ose procedurat e mbrojtjes të identifikuar.

3.3 Të gjithë përbërësit e software-ve të MTA që nuk mund të jenë të pavarur nga njëri-tjetri do t'u përcaktohet niveli i sigurimit të software-ve sipas nivelit më kritik nga përbërësit e varur të këtij software-i.

4. KËRKESA E APLIKUESHME PËR VLEFSHMËRINË E SIGURIMIT TË SOFTWARE-it

OSHTA duhet të garantojnë, si minimum, brenda sistemi i sigurimit të sigurisë së software-it, se kërkesat për sigurinë:

4.1 Specifikojnë një sjellje funksionale (nominale dhe mënyra të reduktuara) të software-

ve të MTA, sipas përmbushjes në kohë kërkesave, kapacitetin, saktësinë, burimeve të përdorimit të software-ve në hardware-t përkatës, fortësinë në kryerje të veprimeve në kushte anormale funksionimi dhe tolerance mbingarkimi.

4.2 Janë të plotë dhe të saktë, dhe janë gjithashtu në përputhje me kërkesat për sistemin e sigurisë.

5. KËRKESAT PËR VERIFIKIMIN E SIGURIMIT TË SOFTWARE-it

OSHTA duhet të sigurojë, si minimum, brenda sistemit të sigurimit për sigurinë e software-it që:

5.1 Mënyra e funksionimit të software-ve të MTA, përmbush në kohë kapacitetin, saktësinë, përdorimet e software-ve në hardware-t përkatës, fortësinë në kryerjen e veprimeve në kushte anormale funksionimi dhe tolerance mbingarkimi, si dhe i bindet kërkesave për software-t.

5.2 Software-t e MTA janë verifikuar në mënyrë përkatëse nga analiza dhe/ose testime dhe / ose mjete ekuivalent, siç është rënë dakord për ato me AKM.

5.3 Verifikimi i software-ve të MTA është i saktë dhe i plotë.

6. KËRKESAT PËR SIGURIMIN E MENAXHIMIT TË KONFIGURIMIT TË SOFTWARE-ve

OSHTA duhet të sigurojë, si minimum, brenda sistemit të sigurimit për sigurinë e software-it që:

6.1 Identifikim të konfigurimit, gjurmim dhe përcaktim statusit ekziston në mënyrë të tillë që të dhënat gjatë përdorimit të software-it mund të tregojnë që janë nën kontrollin e konfigurimit gjatë gjithë ciklit të jetës së software-it të MTA.

6.2 Raportimi i problemeve, ndjekja dhe veprimet korrigjuese ekzistojnë të tilla që problemet lidhur me sigurinë e software-it mund të tregohet që janë zbutur.

6.3 Korrigjim dhe procedura kalimi ekzistojnë të tilla që të dhënat e ciklit jetësor të software-it mund të rigjenerohen dhe dërgohen gjatë gjithë ciklit të jetës të software-it të MTA.

7. KËRKESAT PËR SIGURIMIN E GJURMËTIMIN E SOFTWARE-ve

OSHTA duhet të sigurojë, si minimum, brenda sistemit të sigurimit për sigurinë e software-it që:

7.1 Çdo kërkesë e software-it është gjurmuar sipas nivelit të njëjtë të projektimit dhe për të cilin plotësimi i këtyre kërkesave demonstron.

7.2 Çdo kërkesë e software-it, në çdo nivel të projektimit për të cilin plotësimi i këtyre kërkesave demonstron, gjurmohet sipas kërkesës së sistemit.

8. APLIKIMI

8.1 Kjo kërkesë rregullatore e sigurisë duhet të zbatohet nga OSHTA civil dhe ushtarak të cilët kanë përgjegjësinë për menaxhimin e sigurisë të sistemeve MTA në tokë, si dhe shërbimeve të tjera mbështetëse në tokë (përfshi KNS) që ata kanë nën kontroll.

8.2 Sistemi i sigurimit të sigurisë të software tashmë ekzistues për sistemet e MTA nën kontroll të drejtpërdrejtë menaxhimi nga organizata MTA ushtarake mund të pranohet, me kusht që t'i përmbahet dispozitave të detyrueshme të këtij udhëzimi të Ministrit të MPPT.

8.3 Dispozitat e detyrueshme të këtij udhëzimi të Ministrit do të miratohen si kërkesat kombëtare minimale rregullatore të sigurisë.

9. PËRKUFIZIMET

Termat dhe përkufizimet e përdorura janë listuar në shtojcën A.

10. HYRJA NË FUQI

Ky udhëzim hyn në fuqi menjëherë dhe botohet në Fletoren Zyrtare.

MINISTRI I PUNËVE PUBLIKE DHE TRANSPORTIT
Sokol Olldashi

SHTOJCA A

1. TERMA DHE PËRKUFIZIME

Në funksion të këtij udhëzimi termat e mëposhtëm nënkuptojnë:

AAC – Autoriteti i Aviacionit Civil. Autoriteti rregullator kompetent në varësi të Ministrisë së Punëve Publike, Transportit dhe Telekomunikacioneve dhe është përgjegjës për rregullat dhe rregulloret e sigurisë së aviacionit.

Saktësi. Saktësia e kërkuar e rezultateve të llogaritura.

Arritur me pavarësi. Shiko përcaktimin e pavarësisë.

Vlerësim. Një vlerësim i bazuar mbi metoda inxhinierike, gjykimin operacional dhe/ose analiza.

MTA. Grupimi i funksioneve në tokë (duke përfshirë ATS, ASM, ATFM të ndryshme) dhe në ajër që kërkojnë të ofrojnë sigurinë dhe lëvizjen efikase të avionit gjatë të gjitha fazave përkatëse të veprimeve.

Pajisja MTA e miratuar për përdorimin operacional. Të gjitha sistemet inxhinierike, ndërtesat ose pajisjet që janë përdorur si nga përdoruesit e hapësirave ajrore (p.sh. ndërtesa për lëvizjen në tokë) drejtpërdrejtë ose përdoren në ofrimin e shërbimeve operationale për menaxhimin e trafikut ajror.

Shërbimi MTA. Një shërbim për qëllim të MTA.

Ofruesi i shërbimit të MTA. Një organizatë përgjegjëse dhe e autorizuar për të ofruar shërbimin (et) MTA.

Programi i MTA. Programi i përdorur në mjedisin e MTA. Shikoni më poshtë për përcaktimin e programit.

Sistemi MTA. Një pjesë e një sistemit SHNA të përbërë nga elementi MTA me bazë në tokë dhe elementin e MTA me bazë ajrin.

KNS. Komunikim, navigim dhe survejim. Të dhënat e konfigurimit verifikimi i plotë dhe i saktë i programit MTA. Të dhëna që konfigurojnë një sistem programi të përgjithshëm për kërkesë të caktuar të përdorimit të tij (për shembull, të dhëna që përshtatin një sistem përpunimi të dhënash fluturimi në një hapësirë ajrore të caktuar, duke caktuar pozicionet e rrugëve ajrore, aeroportet dhe elemente të tjera të rëndësishëm për fluturimin). Të gjithë kërkesat e programit konstatojnë me saktësi se çfarë kërkohej nga përbërësi i programit nga vlerësimi i riskut dhe procesi i uljes së tij dhe implementimi i tyre provohet në nivelin e kërkuar nga niveli i sigurimit të programit. Prandaj, përbërësi i programit do të mbetet njëloj i sigurt sikurse kërkohej nga UM Nr22 datë 16/10/2008

Cutover (Hot Swapping). Metoda e zëvendësimit të përbërësve të sistemit ose programit KNS/MTA ndërsa sistemi është operacional.

Rrezik. Çdo kusht, ngjarje ose rrethanë që mund të çojë në një incident.

Pavarësi. Për veprimtaritë e procesit të verifikimit të programit, pavarësia arrihet kur veprimtaritë e procesit të verifikimit kryhen nga një person (a) tjetër nga zhvilluesi i një elementi që verifikohet; një mjet mund të përdoret për të arritur një barazvlefshmëri me veprimtarinë e verifikimit njerëzor

Përbërës programi të pavarur. Hapa të marra për të kontrolluar ose parandaluar një rrezik për të mos shkaktuar dëme ose ulin riskun në një nivel të pranueshëm ose të lejuar.

Element moszhvillimi–NDI. Një element (program) i pazhvilluar nga kontrata (programi) e tanishme (programi).

Shënim: Kjo është e barazvlefshme me përcaktimin e mësipërm të zhvillimit të programit në DO-178B/ED-12B. Ajo mund të konsiderohet si një COTS.

Program operativ. Programi që përdoret në pajisjen MTA të miratuar për përdorimin operacional. Shikoni më sipër përcaktimin për pajisjen MTA të miratuar për përdorim operacional.

Toleranca e mbingarkesës. Sjellja e sistemit në rastin e, dhe veçanërisht toleranca e saj,

inputeve që ndodhin me një normë më të madhe se sa ajo që pritet gjatë operimit normal të sistemit.

Përdorimi i burimit. Sasia e burimeve brenda sistemit kompjuterik që mund të përdoret nga programi i aplikimit.

Shënim: Burimet mund të përfshijnë memorien e përgjithshme të kategorive të ndryshme (si të dhëna statike, memorien dinamike dhe grupimet), hapësirën në disk dhe gjerësinë e brezit të komunikimit dhe mund të përfshijnë burime të brendshme të programit si numri i skedarëve që mund të hapen njëkohësisht.

Risku. Kombinimi i probabilitetit të përgjithshëm ose frekuencës së ndodhjes së një efekti të dëmshëm nga një rrezik dhe ashpërsia e atij efekti.

Vlerësimi i riskut. Vlerësimi për të vendosur që risku i arritur ose i dalluar është i pranueshëm ose i tolerueshëm

Zbutje e riskut. Shiko mitigim/zbutje

Siguria. Parrezikshmëri nga risku i pranueshëm

Arritja e sigurisë. Rezultati i proceseve ose metodave të zbatuara për të arritur sigurinë e pranueshme ose të tolerueshme.

Garancia e sigurisë. Të gjithë veprimet sistematike dhe të planifikuara të nevojshme për të ofruar besimin e duhur që një produkt, shërbim, organizatë ose një sistem arrin sigurinë e pranueshme ose tolerueshme.

Sistemi i menaxhimit të sigurisë (SMS)

Një metodë sistematike dhe e qartë që përcakton veprimtaritë sipas të cilave ndërmerret menaxhimi i sigurisë nga një organizatë në mënyrë që të arrijë sigurinë e pranueshme ose të tolerueshme.

Kërkesat e rregullatorit për sigurinë. Hartimi formal nga rregullatori i një sigurie që lidhet me një specifikim që, nëse përmbushet do të çojë një njohjen e aftësisë së sigurisë lidhur me të.

Programi. Programe kompjuterike dhe të dhënat përkatëse të konfigurimit, që përfshijnë programe të pazhvilluara (p.sh. programe të regjistruara, programe tregtare që nuk janë në shitje (COTS), programe të ripërdorura etj.), por duke përjashtuar elemente elektronike si aplikimi i qarqeve të integruar elektronik të caktuar, dyer të programueshme ose kontrollor llogjik në gjendje të ngurtë.

Aftësia e programit. Aftësia e programit për të përballuar sasinë e rrjedhjes së të dhënave.

Përbërësit e programit. Një përbërës që mund të shikohet si një bllok ndërtimi që mund të ngjitet ose lidhet së bashku me blloqet e tjera të programit për t'u kombinuar dhe krijuar një aplikacion programi të caktuar.

Dështimi i programit. Paaftësia e programit për të kryer korrekt një funksion të kërkuar.

Jetëgjatësia e programit. 1. Një përmbledhje e porositur procesesh të përcaktuara nga një organizatë për të qenë e aftë dhe e përshtatshme për të prodhuar një produkt programi.

2. Periudha e kohës që fillon me vendimin për të prodhuar ose modifikuar një produkt programi dhe që përfundon kur produkti tërhiqet nga shërbimi.

Jetëgjatësia e të dhënave të programit. Të dhëna që prodhohen gjatë jetëgjatësisë së programit për të planifikuar, shpjeguar, përcaktuar, regjistruar ose ofruar prova të veprimtarive. Kjo e dhënë lejon proceset e jetëgjatësisë së programit, miratimet e sistemit ose pajisjes dhe ndryshimet pas miratimit të produktit të programit.

Kërkesat e programit. Një përshkrim i asaj që është për t'u prodhuar nga programi duke pasur inputet dhe përmbajtjet dhe nëse përmbushen, do të sigurojnë që programi i MTA të funksionoj i sigurt dhe sipas nevojave operacionale.

Fortësia e programit. Sjellja e programit në rastin e inputeve të paparashikuara, dështimeve të pajisjes dhe ndërprerjes së energjisë elektrike si në vetë sistemin kompjuterik ose në pajisjet e lidhura.

Integriteti i sigurisë së programit. Masa që tregojnë mundësinë e programit në arritjen e funksionit të tij nën të gjitha kushtet e caktuara brenda një periudhe të caktuar kohore.

Rendimenti i koordinimit të programit. Koha e lejuar për programit që t'i përgjigjet inputeve të dhëna ose ngjarjeve periodike dhe/ose rendimentit të programit në terma të transaksioneve ose mesazheve të përballura në njësi kohe.

Shërbime mbështetëse. Sistemet, shërbimet dhe rregullimet, duke përfshirë shërbimet e Komunikimit, Navigimit dhe Survejimit, që mbështetin dhënien e shërbimit të një MTA.

Kërkesat e programit. Kërkesat e sigurisë që rrjedhin për një sistem.

Kërkesat e sigurisë. Mjetet e minimizimit të riskut, përcaktuar nga strategjia e minimizimit të riskut, që arrin një objektiv të caktuar sigurie. Kërkesat e sigurisë mund të marrin forma të ndryshme, duke përfshirë rendimentin organizativ, operacional, procedural, funksional dhe kërkesat ndërvepruese ose karakteristikat e mjedisit.

Objektivi i sigurisë. Objektivi i sigurisë është arritja e një sigurie të planifikuar. Arritja e një objektivi mund të tregohet nga mënyrat e përshtatshme që përcaktohen në marrëveshjen me rregullatorin e sigurisë. Objektivi i sigurie është një deklaratë sasiore ose cilësore që përcakton frekuencën maksimale ose probabilitetin sipas të cilës pritet që të ndodhi një rrezik.

Vlefshmëria e kërkesave. Konfirmimi sipas ekzaminimit dhe dhënia e provave objektive që tregojnë se një kërkesë e caktuar për një përdorim të dhënë janë sikurse menduar.

Verifikimi. Konfirmimi nga ekzaminimi i provave që një produkt, proces ose shërbim përmbush kërkesat e specifikuara

SHKURTIME

1. AKM	Autoriteti Kombëtar Mbikëqyrës
2. SHNA	Shërbimi i navigimit ajror
3. OSHNA	Ofruesit e shërbimit të navigimit ajror
4. SHTA	Shërbimi i trafikut ajror
5. SHKTA	Shërbimi i kontrollit të trafikut ajror
6. KTA	Kontrolli i trafikut ajror
7. AAC	Autoriteti i aviacionit civil
8. MTA	Menaxhimi i trafikut ajror
9. KNS	Komunikim, navigim dheurvejim
10. UM	Udhëzim ministri
11. SRC	Komisioni i Rregullave të Sigurisë
12. SMS	Menaxhimi i sistemeve të sigurisë
13. ICAO	Organizata Ndërkombëtare e Aviacionit Civil
14. Eurocontrol	Agjencia Europiane për Sigurinë e Navigimit Ajror